

NATTVAKAN

Medlemsskrift för HFK

HFK

ÅRG 14

NR 2

2000

HUDIKSVALLSREGIONENS FÅGELKLUBB

Nattvakan

utges av Hudiksvallsregionens fågelklubb (HFK).
Tidningen utkommer med två nummer årligen och
erhålls av samtliga medlemmar i HFK. Årsav-
giften för medlemsskap är för närvarande 50 kro-
nor och insättes på pg. 88 94 30-5.

Hudiksvallsregionens fågelklubb

är lokalklubb till Gävleborgs Läns Ornitologiska Förening (GLOF). Medlemsskap i HFK
är dock oberoende av medlemsskap i GLOF. HFK:s verksamhetsområde utgörs av
Hudiksvalls och Nordanstigs kommuner.

Lokalklubben har till syfte att samla och stimulera intresset för fågelfaunan och skyddet
av fågelmiljön i Hudiksvalls och Nordanstigs kommuner. Dessutom skall föreningen verka
för att sprida kunskap i fågelfrågor genom kursverksamhet och exkursioner. Föreningen
skall vara ett forum där medlemmarna inspirerar och informerar varandra. En viktig upp-
gift för föreningen är att vara drivande i vissa frågor med anknytning till fågelskydd.

Styrelse

Ordförande

Owe Nygren
Stenbergsvägen 1
824 40 Hudiksvall
Tel. 0650-155 83

Vice ordförande

Mats Sundkvist
Båtsmansvägen 6
824 40 Hudiksvall
Tel. 0650-167 29

Sekreterare

Karin Svensson
Blockvägen 16 F
824 34 Hudiksvall
Tel. 0650-175 37

Kassör

Lars-Göran Lindström
Slättervägen 13
824 40 Hudiksvall
Tel. 0650-141 21

Övrig ledamot

Bo Fagerström
Dalgatan 10
824 42 Hudiksvall
Tel. 0650-59 51 58

Suppleant

Allan Jonsson
Lärkvägen 38
824 33 Hudiksvall
Tel. 0650-147 49

Suppleant

Niclas Vallin
Brantens väg 3
824 34 Hudiksvall
Tel. 0650-974 76

Följ med HFK på exkursion

Hudiksvallsregionens fågelklubb
har ett digert utflyktsprogram
under alla årstider.

Styrelsens sida

INNEHÅLL nr 2 - 00

Det surrar i byxorna.....

ATT DELGE ANDRA SINA OBSAR har blivit allt vanligare. Man ringer från sin mobil just när man står och tittar på fågeln och sen dröjer det inte länge förrän man är flera som man kan dela upplevelsen med. Och visst vill man att ens fågelkompisar också skall få se den ibland sällsynta fågeln. Ibland behöver man kanske diskutera med någon annan för att vara riktigt säker.

Utvecklingen går fort och som vanligt är man några steg efter. Och nu har vi mini-call systemet som når, inte bara ens kompisar, utan hela Sverige eller regionen man valt. Det surrar i byxorna! Själv blev jag medveten om det effektiva med fågelsökare under en resa till Öland i våras. Vi var fyra stycken och tre hade fågelsökare en, dvs. undertecknad, med mobil- och telefonnummer till regionala telefonsvarare och naturligtvis telefonnumret till Club 300

Plötsligt surrade det (ibland pep det) och vips var vi på väg till en namngiven (i kodform) plats för att titta på aftonfalk. Vi visste till och med att den vara stationär för tillfället. Cirka 100 skådare fanns redan på plats när vi kom dit. Och mycket disciplinerade! Alla stod uppställda med sina tubkikare efter vägen utan att störa trafiken eller närboende.

Dagen efter kunde jag ringa den lokala telefonsvararen och konstatera att en aftonfalk hade syns på västra Öland!!! Så var det hela tiden under vår vistelse på Öland och under vår dit- och hemresa. Det surrade till! Ibland var vi lite för trötta för att dra på en skrikörn som drog norrut men fågeln var observerad och rapporterad praktiskt hela dagen. Man får informationen men bestämmer själv om man vill söka efter den larmade fågeln. Det är inte utan att det blir en till som det surrar i byxorna på!

OWE

Styrelsens sida 3
Owe Nygren

Ännsjön och Hammarö 2000 4
Mattias Backlund

Notiser 11
Lars Göran Lindström

Halsmärkta sångsvanar
i Ölsund 17
Karin Svensson

Tipstävling..... 19
Karin Svensson

En fågelresa i cirkel 21
Britt Nordling

Blåkråkan som häckfågel
på Fårön (Från Vår Fågel-
värld nr 4, 1942) 23
Haldur Wigsten

Program 29
Höst och vinter

Foto på framsidan: Vitkindad gås
Lars G Lindström

Foto på baksidan: Björktrastunge
Roddy Brun

En ung spillkråka blir märkt. Foto: Mattias Backlund.

Ånnsjön och Hammarö

2000

Mattias har fått bidrag från fonden efter Magnus Johansson för att kunna åka till Ånnsjön och Hammarö. Fonden skall ju uppmuntra ungdomar till att få ett fördjupat fågelintresse och bidra till att flera unga blir intresserade av fåglar.

Mattias Backlund

MELLAN DEN 11 OCH 15 JUNI DELTOG JAG I SOF:s ungdomskurs som hölls i Handöl, Ånn, i Jämtland. Jag skriver här en liten kort sammanfattning över det hela, men väljer att i stället skriva mer om Hammarö. Mer om

Ånn-kursen finns att läsa i Vår Fågelvärld nummer 6/2000 och att se på i "Mitt i naturen" den 13 september.

Lägret lockade sju personer i åldrarna 14-18 år, två tjejer och fem killar, från Halmstad

i söder till Östersund i norr. Vädret var varierande, mestadels uppehåll och skapligt väder, men tidvis regn (och snö!). Fjällens toppar och delar av kanter var snötäckta. Men snön var populär; tack vare den kunde man snabbt ta sig ner för fjällets kanter. Under dagarna fick vi, förutom att jaga kryss, lära oss att inventera enligt linjetaxeringsmetoden och revirkarteringsmetoden vilket är en mycket nyttig kunskap. Ringmärkning bedrevs två mornar, men fångsten var mycket klen. Bara sju fåglar första morgonen och nio den andra.

Ett par kvällar fanns även möjlighet att åka till Storlien för att beskåda dubbelbeckasinernas spel. Det var en upplevelse. Flera beckasiner var i farten och spelade, och de visade även upp sig. Dessutom ordnades flera fjällexkursioner och en tur runt Ännsjöns alla torn och gömslen.

En av höjdpunkterna för min del var dels den första morgonen innan de andra deltagarna kommit, då jag och en stockholmare gjorde en fjälltur tidigt på morgonen och fick se fjällripa fint. Men kanske framför allt var det vid den sista dagens linjetaxering, som jag och en annan stockholmare genomförde, som det roligaste visade sig.

Vi startade från Storulvåns fjällstation drygt en timme före de andra för att i lugn och ro kunna genomföra vår taxering. Målet var att gå till Ulvåttjärn för att förhoppningsvis få se fjällabb. Då vi tyckte vi hade gått långt dök en tjärn upp, till hälften fylld av is i och för sig, men det var vad vi trodde Ulvåttjärn. Inte en enda fågel där dock, så vi började gå tillbaka. Istället för att gå samma stigar i dalen tillbaka, så sneddade vi upp på berget bredvid. När en snötäckt slänt på cirka 300 meter bredd ut sig blev frestelsen för stor. Vi lämnade våra saker längst upp

och åkte ner på snön och gick sedan upp igen. Då vi börjat gå flög två fjällpipare upp och landade en bit bort, men de kunde inte hittas igen. Detta var resans enda fjällpipare. Strax efter dök dessutom två fjällripor upp på nära håll. Då vi kom tillbaka till fjällstationen gick stockholmaren för att leta upp en telefon att ringa efter skjuts på. Då kom den; jaktfalken. Det var en adult som på ungefär 100 meters håll drog över fjällstationen, vände och kom tillbaka och försvann. Kryss! Det var en riktigt härlig upplevelse, speciellt eftersom man under hela kursen gått och väntat på att en jaktfalk skulle komma. "13:35 kommer jaktfalken" intalade jag stockholmaren innan vi påbörjade linjetaxeringen, och 13:50 kom den.

En annan händelse som jag här kan nämna är en kvällstur till Snasahögarna som jag och två andra deltagare gjorde. Runt niotiden på kvällen påbörjade vi vandrigen från vägen där vi släpptes av och började gå mot fjällkanten. Vi beslöt oss att gå på linje för att stöta dalripa, och direkt lyckades det; en dalripa flög upp framför oss vid ett par tillfällen. Efter detta beslöt sig en av de två andra för att springa längre upp på fjällkanten och spana efter fjällripor. Jag och personen tre kände oss dock inte i sådan form att vi orkade springa på fjället så pass sent. "Vi väntar här" sa vi, och person två övertygade oss om att han snart skulle komma tillbaka. Person två försvinner, och vi sätter oss och spanar efter fjällkanten och väntar. Och väntar, och väntar, och väntar... Han gav sig iväg ungefär vid tiotiden, men då en av ledarna, som också var ute på en fjälltur, kom förbi halv tolv var han fortfarande inte tillbaka. Men ledaren skulle titta efter person två, och hämta oss från fjället då de hade gått färdigt. Men vi väntar, och väntar. Runt halv två

kommer ledaren och hämtar person tre, men jag måste sitta kvar ifall att Linus återkommer. Vi kunde ju inte bara lämna honom ensam på fjället. Tio över två ringer ledaren från stugbyn och meddelar att person två ligger och sover gott i sin säng. Tjugo i tre var jag också tillbaka i stugbyn, efter fyra timmar på det kalla fjället. Det visar sig att person två gått vilse och då han kommit ut på vägen igen ville han inte leta upp oss, eftersom han då troligen skulle gå mer vilse än han gjort innan. Så det hela var egentligen en ganska rolig upplevelse, även om det efter ett tag var svinkallt på fjället!

Då vi lämnade Änn på torsdag kväll kunde man konstatera att kursen blev mycket lyckad. Nya kontakter med ungdomar i min egen ålder, nya kryss, och nya kunskaper. Ledarna Thomas Holmberg, K-G Åström, och Knut Klefbom förtjänar ett stort tack för den lyckade kursen.

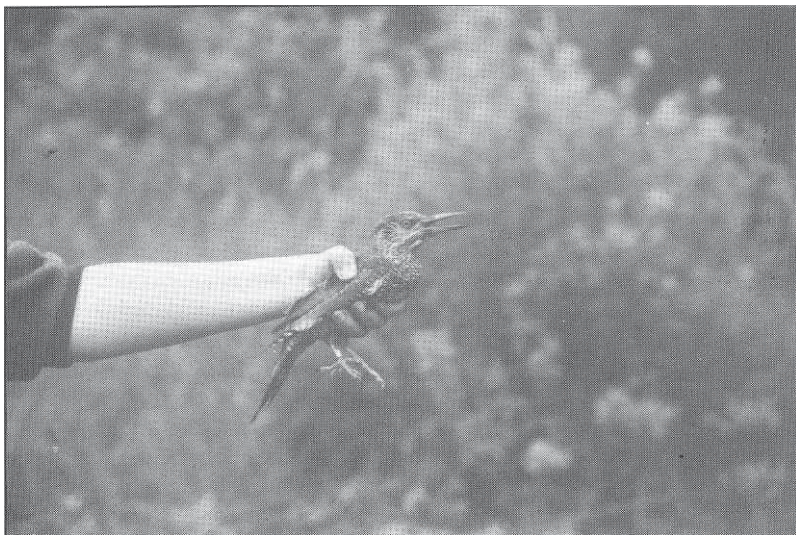
Hammarö

En vecka, 6-14 augusti, spenderade jag på Hammarö fågelstation. Hammarö är namnet på det näs som från Karlstad sträcker sig ut i Vänerns nordligaste del. Längst ner på Hammarös sydspets ligger Skage fyr, som numera är nedlagd men fortfarande är ett populärt turistmål. Det är på denna sydligaste del av Hammarö som fågelstationen bedriver ringmärkning. De flesta näten är placerad utmed den spång som går igenom vassen cirka 400 meter norr om fyren, och det är även här som ringmärkningskuren är placerad. Några av näten sitter i vassen, några mellan buskar, och några ute vid fyren.

Efter att ha installerat mig i den relativt lilla fyrbäddsstugan som är fågelstation (den är faktiskt inte större än så) så blev det guidning runt i området för att lära sig att

hitta. Väl nere vid Skage fyr hann jag bara stå omkring tio minuter innan fyra labbar sträckte i princip över huvudet på mig i en flock, och ett par minuter efter kommer ytterligare en. Tråkigt nog flög de precis mot solen så det kunde inte konstateras vad det var för sorts labb, men sannolikt vara alla vanliga labbar (även om det på morgonen sträckte en ung fjällabb på samma ställe) Labbar är regelbundna men sällsynta gäster i Väner och flockar med labbar är mycket ovanliga. Dessutom sågs på mycket långt håll en trolig havsörn (stor kraftig rovfågel jagade över vattnet). Vid tiotiden på kvällen blev det nätuppsättning av totalt 19 nät. Lite lagomt "mosig" efter åtta timmar på tåg och buss skulle man sätta upp näten och sedan vänta tills det har blivit mörkt så att inga fåglar fastnar i näten så länge det är ljus.

Fyra på måndagsmorgonen ringde väckarklockan. Då känner man sig ännu mosigare. In på stationen kliver dock en betydligt mindre (?) morgontrött kille från Karlstad. Han har på morgonen cyklat sträckan på flera mil från Karlstad ut till fågelstationen och dessutom har han inte sovit alls under natten. Uppiggande för mig och ringmärkaren var i alla fall den promenad på några hundra meter som man måste göra för att komma ner till nätplatserna. Sen börjar väntan på fåglarna... En rödhake blir den första fågeln att fastna i näten, och strax efter även en koltrast. Men det är dålig fart, inte förrän strax efter sex blir det lite fler fåglar i näten. En stund senare fastnar en spillkråka ute i ett av hiss näten vid fyren. Den skrikiga och mycket ovilliga fågeln förseddes med en ring. Denna morgon får jag för första gången själv ringmärka. En lövsångare blir den första fågeln att ha äran att få en ring "monterad" av mig! Hela morgonen är lugn. Då näten dras ihop

Även en gröngöling märktes. Foto: Mattias Backlund.

klockan tolv har vi fångat 24 fåglar av sju arter. Men för min del var det lagom, nu hann jag ju själv få prova på ringmärkning.

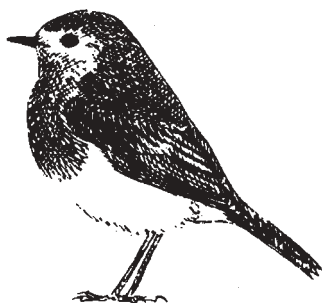
Om resten av dagen finns inte så mycket att säga. Tv-tittande, bokläsning, och sömn är det som eftermiddagen används till. På kvällen beslutar vi oss för att sätta upp näten på morgonen istället. Då slipper vi vara uppe till halv elva på kvällen, men istället blir man tvungen att gå upp en halvtimme tidigare på morgonen.

Tisdag blir det därmed uppstigning halv fyra men man känner sig inte lika trött som dagen innan trots allt. Alla nät sätts upp, även de vid fyren, så i och med det blir jag tvungen att cykla ut till fyren, cirka 400-500 meter, varje halvtimme. Till saken hör att luften var helt slut i båda däckerna på cykeln. Halv fem är vi igång med alla näten uppsatta, och strax efter har en lövsångare fastnat.

Några fåglar hinner vi märka på morgonen, bland annat höstens första bergfinkar, innan en annan ringmärkare anländer. Han ska under morgonen guida en grupp på 16 elever från Karlstads universitet som där går en fauna och floristik utbildning. Turligt nog är det bra med fåglar då eleverna kommer klockan nio, men nästan för mycket för mig; jag ska nämligen själv hinna kolla alla näten både vid spången och fyren. Medan en större hackspett plockas ur hissnätet vid fyren svajar hela nätet till. En sparvhök har gått in i nätet och försöker ta sig lös. Innan jag hinner rusa fram till höken var den dock lös igen och flög in i skogen. Men hackspetten blir i alla fall ett omtyckt inslag hos gruppen som fascinerat tittar på när två unga törnskator ringmärks. Efter dagens ringmärkning, som slutade elva, så åkte dagens ringmärkare tillbaka till Karlstad igen. 53 fåglar av 16 arter

blev det denna dag, vars eftermiddag spenderades som måndagen, fränsett att man lät bli att sova på eftermiddagen så man istället kunde lägga sig tidigare på kvällen.

På onsdagen var vi återigen bara två personer på stationen. Näten var uppe klockan fem och medan man väntade på fågeltillströmningen spenderades tid i ett av fågeltornen där småfågelsträck kunde observeras. En hel del gulärlor och trädpiplärkor sträckte söderut under morgontimmarna. Naturligtvis är en rödhake dagens första gäst i näten.

Det är näten ute vid fyren som blir de bästa denna gång. Bland annat några bergfinkar fångas därute, liksom en tofsmes, två svartmesar och höstens första grönsiska. Vid spången bland annat tre törnskator. Dagens resultat blir 59 fåglar av 18 arter, av dessa är drygt hälften lövsångare. Sträckbevakning vid fyren mellan nätrundorna ger i stort sett ingenting, tydligen är sträcket bättre precis i gryningen vid fågeltornet vid spången. En del tärnor flyger mellan skären Västra Grisen och Östra Grisen liksom några enstaka skarvar och trutar.

Som varje kväll görs en liten kvällsexkursion till fyren vid halv sju tiden, men inte nu

heller finns något speciellt att se. På Östra Grisen går fyra obestämda vidare och på Västra ytterligare en. Här bör nämnas att avståndet till Grisarna från land är drygt en kilometer så det är inte lätt att arta småvadare.

Torsdag. Uppstigning naturligtvis klockan halv fyra, och näten var uppe vid halv fem tiden. Rödhake blev även denna dag den första märkningsarten. Våldigt lugnt är det fram till sex då det plötsligt sitter flera lövsångare i näten. Sen är det hyfsad fart. Klockan åtta anländer stationschefen ut till oss. Han ska klockan nio och tolv guida elever från en nybörjarkurs i ornitologi och visa dem ringmärkning, så för min del blev det än en gång fullt upp med nätrundor. Till åskådarnas förtyjusning fångas inte mindre än fyra törnskator, tre unga och en gammal hane, och dessutom en ung buskskvätta. Då den andra gruppen elever kommer klockan tolv är det nästan tomt på fågel, för som vanligt avtar fångsterna ju längre fram på förmiddagen det blir. Men några fåglar blir det i alla fall. Så sent som halv två dras näten ihop, och då är jag ordentligt trött efter att ha cyklat fram och tillbaka från fyren till märkarplatsen hela morgonen. Bland morgonens observationer kan nämnas en adult silltrut, samt 30 stor-skarvar i en flock (totalt cirka 40 exemplar). Dagens resultat 54 fåglar av 15 arter.

Fredag. När vi vaknar regnar det, så det blir till att sova en timme till, och även då regnar det. Men klockan halv sju har vi så till slut fått upp näten och regnet har upphört. Även denna dag ska en grupp elever från nybörjarkursen komma ut klockan nio samt tolv, men denna gång är det helt upp till oss två som är kvar eftersom stationschefen inte är närvarande denna dag. Men morgonen är lugn, inte mycket fastnar i näten. Behöver jag säga att dagens första märkart som vanligt

var en rödhake...? Efter att den första gruppen av elever har gett sig iväg ut till fyren runt tiotiden, så startar vi "projekt vattenrall". Det går helt enkelt ut på att skrämma in vattenrallar i näten! Under de föregående mornarna har vi bara hört maximalt en vattenrall, men denna morgon hörs helt plötsligt minst fyra rallar i vassen. Dessutom tycks de inte vara speciellt skygga. Vid tre tillfällen sågs rallarna, en av gångerna satt den helt öppet på spången för att sedan flyga ner i vassen igen! Men rallarna visar sig (som vi misstänkte) vara mycket svårstötta. Trots att man står på en meters håll, hör rallen, och ser hur vassen och vattnet rör sig där den går så visar sig inte fågeln. Flera marscher gjordes rätt igenom vassen för att försöka skrämma rallarna in i näten, men alla misslyckades. "Vi får prova igen i morgon istället" fick vi konstatera. Morgonen bjöd på 23 fåglar av 12 arter, och på kvällen kunde en bäver observeras på två meters håll under ett par minuter!

Lördag. Näten är uppe halv fem denna dag, men en lövsångare, och inte en rödhake, blir dagens första märkart. Efter ett par timmar kommer några unga skådare från Karlstad ut för att skåda sträck vid fyren, men eftersom inget sträck finns att beskåda denna morgon så hjälper de istället till med ringmärkningen. "Vad bra, nu är vi fem personer som kan skrämra rallarna" tänkte vi men självklart hördes ingen rall på hela morgonen. Ringmärkningen går hyfsat i alla fall, 44 fåglar av 13 arter och lövsångare dominerade naturligtvis.

Söndag. Stationschefen kommer återigen ut och sköter ringmärkningen. Många gulärlor och trädiplärkor sträcker under morgontimmarna, men i näten fångas lite fåglar. Men så klockan sex smäller det till i näten,

där det nu för första gången sitter många fåglar, både vid näten vid spången och vid fyren. Mest lövsångare naturligtvis, men även en ung brunsiska, en ung rosenfink och en ung grönköling.

Vid en av rundorna vid fyren satt det så pass många fåglar i näten att de sex påsarna att stoppa fåglarna i snart fylldes av olika arter då bara ett av de fyra näten var kollad. Då jag kom ut till nästa nät, "Acke-hissen", satt där ännu fler fåglar, främst bergfinkar. Jag blir dock tvungen att snabbt sätta ner påsarna och springa till nätet bredvid då jag ser att en sparvhök gått in i det. Med höken i ena handen och två påsar i andra, blev jag tvungen att gå tillbaka till ringmärkningsplatsen. Men det var det värt, eftersom det var första gången jag plockat en rovfågel ur ett nät. Det är dock inga problem så länge man håller koll på rovfågelnas klor.

Söndagen blir resan bästa fångstdag, 111 fåglar av 22 arter, så det var tur att vi var tre personer.

Måndag. Sista dagen. Eftersom den ordinarie ringmärkaren åkt hem på söndag kväll var det stationschefen som skötte märkningen denna dag. En nötväcka var dagens roligaste fångstart, 56 fåglar av 15 arter varav precis hälften var unga lövsångare. I sträckväg noterades ladusvala 15, bergfink 30, gulärta ca 20 och trädpiplärka ca 50. Dessutom hördes två vattenrallar. Runt åtta stog jag några minuter vid fyren och spanade sträck. Inga havsfåglar på sträck, men dock mycket tärnor. Jag ser hur en sparvhök kraftigt mobbas av tärnor flera hundra meter från land. Det är nu den dyker upp, den skumma tärnan. En betydligt större tärna än fisktärnorna dyker upp och flyger ut mot Västra Grisen. Den har svart huvud och långsmala vingar. Den gick ner och vilade på Västra Grisen för att sedan försvinna iväg

mot väster några minuter senare. Avståndet var drygt en kilometer. Med största sannolikhet var det i alla fall en kentsk tärna, som är en sällsynt och knappt årlig gäst i Värmland.

Nu återstod bara att packa och åka hem. Självklart var det både kul och tråkigt att åka hem. Skönt att komma hem och få sova ordentligt, men ringmärkningen kommer jag sakna.

Under veckan fångade vi totalt 424 fåglar av 37 olika arter. Antalet fåglar är måhända lågt, men antalet arter är det definitivt inget fel på. I alla fall var det en mycket lyckad resa, och jag fick äntligen lära mig att ringmärka lite på egen hand.

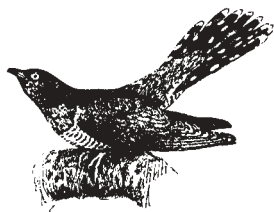
Mattias Backlund
fagelsverige@hotmail.com

*Lövsångaren med Moskwa ringen som du kan läsa mera om
på sidan 16: Foto Mats Sundkvist.*

Göken är värre än sitt rykte

Göken är en gangster. Ny forskning visar att den inte nöjer sig med att lura andra fåglar att ta hand om dess avkomma. Göken använder sig även av hot, utpressning och till och med våld, om fosterföräldrarna inte gör som den vill.

SEDAN 1982 HAR MAN I SPANIEN studerat gökars (skatgök) och skators verksamhet och beteende. Man ville undersöka varför skatorna inte helt enkelt slänger ut gökarnas ägg ur redet, så snart de upptäcker att äggen inte är deras egna.

Undersökningarna har gett förbluffande resultat. Det visar sig att skatorna inte blir lurade. De tvingas att göra som göken vill. Med våld och terror håller göken de skräckslagna fosterföräldrarna i ett veritabelt järngrepp.

Det var en tämligen enkel studie man gjorde. Forskarna valde ut 57 skatbon, där gökar lagt sitt ägg. Därefter tog de bort gökäggen ur 29 av bona; de resterande 28 bona lämnades i fred.

Gökarna reagerade omedelbart. De återvände direkt för att hämnas, och snart hade

16 av de 29 redena ur vilket forskarna tagit gökarnas ägg totalförstörts medan ytterligare tre var skadade. Gökarna hade i stort sett gått bärsärkargång och dödat alla ungar, hackat sönder de okläckta äggen och sedan låtit resterna ligga kvar.

Alla de 28 orörda bona där gökarnas ägg fått ligga kvar, lät de emellertid vara.

Radiosändare sattes på en del av gökarna och signaler från dessa avslöjade att göken ofta återvände till det bo där den hade lagt sitt ägg för att se hur det utvecklades. När forskarna en dag hade tagit bort ägget, förstörde göken genast allt annat som fanns i boet.

Boparasitism finns hos flera fågelarter. Gökarna är emellertid de överlägset mest framgångsrika fåglarna.

Fördelarna med metoden är uppenbara. Skulle gökarna själva föda upp sina ungar, skulle de som mest kunna skaffa mat till tre-fyra ungar om året. Genom att låta andra göra arbetet åt dem, kan de i princip skaffa så många ungar som de vill. I extrema fall lägger gökhanon upp till 25 ägg under en häckningssäsong, men de flesta lägger inte mer än 12-14 ägg. Vilket ändå är betydligt flera än andra arter av samma storlek.

Gökarna väljer noga ut sina offer. Varje hona specialiserar sig på att lägga sina ägg i en viss värdarts bon. Vissa lägger sina ägg hos järnsparvar, medan andra kanske bestämmer sig för ängspioplärka eller hos någon sångare. Denna specialisering är nödvändig för att värden inte skall upptäcka bedrägeriet.

Det finns nämligen speciella körtlar som färgar äggen så att de ser ut som värdfågeln

ägg. Likheten är så slående att en studie av rörsångare har visat att bara en av tio upptäcker att de fått ett gökäggs i sitt rede.

När äggen kläcks gör gökungens storlek att den lätt kan knuffa de övriga ungarna ur boet, och snart är gökungen den enda ungen i boet.

Saxat ur Illustrerad Vetenskap. nr 8 2000.

Fåglarna ser bäst av ryggradsdjuren

ÖGATS FOKUSERINGSFÖRMÅGA, akkommodation, innebär att linsen i ögat kan ändra form så att vi kan se skarpt både på långt och nära håll. Avståndet inom vilket ögat kan urskilja föremål tydligt mäts i dioptrier. Människan kan se skarpt över 14 dioptrier. I takt med att vi blir äldre, försämras synen, ibland ända ner till en dioptri – vi blir långsynta.

Hos fåglar är emellertid förmågan att kunna se skarpt på olika avstånd mycket mera utvecklad än hos människan. Skarven till exempel har en extra uppsättning muskler runt linsen, vilket gör att dess form kan anpassas väldigt mycket. Skarven kan faktiskt få linsen att bukta ut genom pupillen. Det ger en akkomodationsförmåga på hela 50 dioptrier – den största fokuseringsförmågan i hela djurriket.

Även om många djur – både jägare och bytesdjur – har en bra förmåga att kunna fokusera på olika avstånd, betyder det inte att de ser detaljer. Förmågan att se detaljer kräver för det första stora ögon, som klarar av att ta in mycket ljus. Men framför allt förutsätter en skarp blick att man har många synceller i ögats bakre del. Det är nämligen syncellerna som "ser". De samlar in informationen från ljuset och förvandlar den till elek-

triska impulser, som skickas genom synnerven till hjärnan. Ju tätare syncellerna sitter, desto skarpare ser man. Människan har

cirka 200 000 receptorer per kvadratmillimeter i de delar av ögat där syncellerna sitter som tätast. Det ger oss en mycket detaljrik syn – men vår syn är ingenting mot fåglarnas. De är väldigt beroende av sin syn, så en sparv har dubbelt så många receptorer per kvadratmillimeter och en ormvråk cirka fem gånger så många.

Det område i ögat där syncellerna sitter som tätast kallas gula fläcken. Människan har bara ett sådant område, där synen är som allra skarpast. En rovfågel däremot har tre gula fläckar. Den ena ligger i en liten grop längre bak än de övriga, vilket innebär att rovfåglarna har en punkt mitt i synfältet, där de ser skarpt på ännu längre håll än i resten av synfältet. Därför kan en sparvhök se hela landskapet skarpt samtidigt som den fokuserar på en mus mitt i synfältet.

Förmågan att urskilja små detaljer och se skarpt över väldigt avstånd ger fåglarna den överlägset bästa synen bland ryggradsdjuren. Sparvhöken kan exempelvis upptäcka en mus på en kilometers avstånd.

Fåglarna är också de ryggradsdjur som är mest beroende av sin syn. Det faktum att fåglarnas syncentrum utgör hälften av deras hjärna säger allt om hur viktig synen är för dem.

Fåglarna är också de enda djur som har ett färgseende som överträffar människans. Fåglarna har hela fem olika färgpigment i ögonen. Många rovfåglar kan dessutom se den ultraviolette delen av spektrat som är osynligt för oss.

Det ultraviolette ljuset har stor betydelse för rovfåglarnas jakt. Däggdjurs urin reflekterar nämligen ultraviolett ljus och rovfåglarna har lärt sig att utnyttja jordsorkens vana att märka ut sitt "vägnät" med små urinstänk. Genom att följa de färskas lysande spåren på marken ser fåglarna var musen gått.

När vi ser vår omvärld i levande, rörliga bilder är det en illusion. Precis som andra djur ser vi i själva verket världen i stillbilder som oerhört snabbt avlöser varandra, så att de bildar en film för det inre ögat.

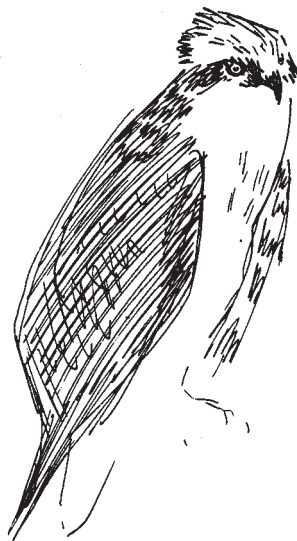
Även i det här avseendet är fåglarnas syn överlägsen människans. Fåglarnas hjärna kan urskilja så många som hundra bilder i sekunden. Vi kan bara urskilja upp till 60 i mycket starkt ljus och inte fler än tio i svag belysning. Det är därför vi upplever spelfilmens 24 bilder per sekund som levande bilder. Om fåglar gick på bio skulle de uppleva filmen som en lång rad stillbilder.

Saxat ur Illustrerad Vetenskap nr 6, 2000

Fiskgjusar med radiosändare

SEDAN SLUTET AV 1980-TALET har det varit möjligt att följa fåglars rörelse över större områden med hjälp av satellitpejlade radio-

sändare. Men de sändare som tidigare tillverkats var så stora och tunga att de inte var lämpliga för studier på fåglar. Den generella

regeln är nämligen att en sändares vikt inte bör överstiga 2,5 procent av vad fågeln själv väger. Allt eftersom tekniken utvecklats, har man emellertid lyckats få ner sändarnas vikt och storlek avsevärt. Under de senaste tio åren har det därför successivt blivit möjligt att följa fåglar som är mindre och lättare. Idag väger de minsta sändarna cirka 20 gram, vilket innebär att man numera kan studera flyttningen hos fåglar som väger ner till 650 gram.

Sedan 1995 pågår ett projekt i Lund, där man med hjälp av satellitpejlade sändare studerat flyttningen hos fiskgjusar som häckar i Västmanland.

Fiskgjusen är en välkänd rovfågel som blivit något av en symbol för fågelskyddsarbete i Europa. Efter att ha varit drabbad av miljögifter och förföljelse under stora delar av

1900-talet, försvann den från stora delar av sitt utbredningsområde i norra Europa.

Under de senaste årtiondena har den emellertid börjat återhämtat sig. I Sverige var fiskgjusen ganska sällsynt vid 1900-talets början, men då den fridlystes i slutet av 1920-talet ökade beståndet tämligen snabbt. Vid riksinventeringen 1971 beräknade man att cirka 2000 par häckade i landet, men sedan dess tror man att antalet ökat ytterligare något. År 1985 uppskattade man, med uppgifter från lokala rapporter, beståndets storlek till cirka 3200 par. Detta är dock en skattning som är osäker, eftersom fiskgjusen är svårinventerad på grund av att den ofta häckar i obebodda skogsområden.

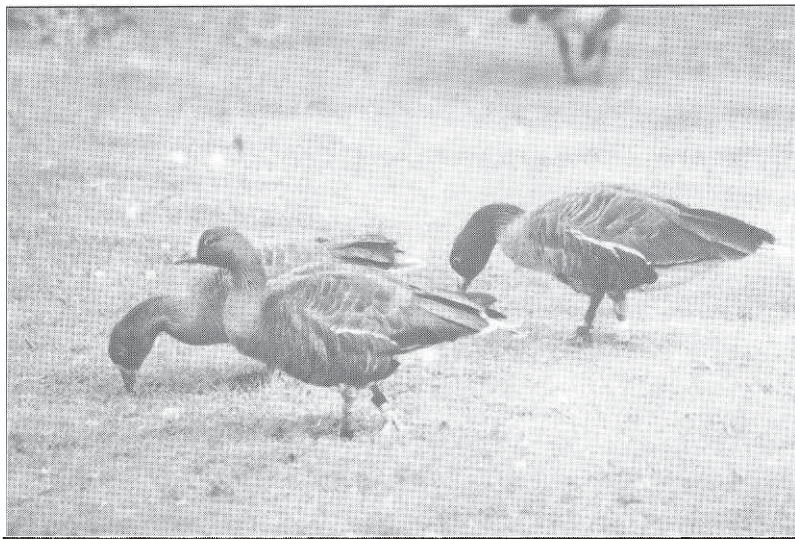
Vad som här har studerats är sex häckande honor, fem häckande hannar och två årsungar under deras flyttning från sina respektive boplatser i ett område runt Grimsö Forskningsstation, cirka 150 km utanför Uppsala. Fåglar försågs med radiosändare som vägde cirka 35 gram (<2,5 procent av kroppsvikten), och som sattes fast på ryggen med hjälp av en sele.

Den första nyheten som avslöjades var att hannar och honor har olika flyttningsstrategier. Det visade sig nämligen att honorna lämnade sina respektive boplatser strax efter det att ungarna blivit flygga, och överlät åt hannarna att ta ansvar för ungarna tills de blev oberoende. Honorna flög sedan faktiskt inte direkt till sina övervintringsområden, utan sökte upp ett område som låg mer eller mindre långt ifrån boplatserna där de stannade i några veckor innan de påbörjade den "riktiga" flyttningen söderut. Att de valde ett specifikt, troligen tidigare känt område, bevisades av den hona vi kunde följa under både 1996 och 1998. Efter att ha lämnat boet flög hon båda två gångerna till exakt

samma ställe vid Lysefjorden nära Stavanger i sydvästra Norge, där hon höll till i cirka fyra veckor. Ett intressant sammanträffande var att hon var ringmärkt som bounge i södra Norge 1992. Möjligen var det alltså så att hon hittat ett bra fiskeställe efter det att hon blivit flygg, och att hon nu återvände dit varje år efter häckningen för att lagra upp fettreserver innan den långa flyttningen söderut.

Hannarna och ungarna lämnade häckplatserna 3-4 veckor efter honorna, och flög då mer eller mindre direkt mot vinterkvarteren. En del av dem gjorde dock flera stopp på vägen, främst vid sjöar eller vattendrag i Europa. När de väl nått Afrika höll de i allmänhet mycket god fart, speciellt då de passerade över Saharaöknen. Såväl de gamla som unga fåglarnas sträckrutter överensstämde ungefär med den bakgrundsinformation vi fått av drygt 2000 återfynd som gjorts av de cirka 16000 boungear som ringmärkts i Sverige fram till dags dato. Samtliga fåglar flyttade i huvudsak över västra och centrala Europa till övervintringsplatser i Västafrika – från Gambia i väster till Kamerun i öster. En av honorna avvek dock markant från detta mönster. Då hon lämnade boet flög hon först österut till Kazakstan (var hon möjligtvis född här?), stannade där en månad och fortsatte därefter söderut till sin övervintringsplats i Zambezifloden i Moçambique. Detta var speciellt intressant, eftersom det tidigare bara fanns två ynka ringåterfynd från östra Afrika.

Ungfåglarnas strategi skiljde sig lite från de gamlas. Dels följde de inte en lika rak kurs som de gamla fåglarna, dels slog de sig inte till ro omedelbart när de nådde tropiska Västafrika. Alla de gamla fåglarna flög direkt till sin övervintringsplats där de sedan var mycket stationära. Båda två av ungfåglarna

Några av de fjällgäss som under hösten rastat i Hudiksvall. Foto: Lars G Lindström.

saktade visserligen ner när de nådde det område där, enligt ringåterfynd, huvuddelen av våra svenska fiskgjusar övervintrar, men fortsatte sedan att röra sig långsamt över större områden. Troligen letade de då efter bra övervintringsplatser som inte redan var ockuperade av gamla fåglar.

Den genomsnittliga totala flygsträckan låg runt 7 000 km och medelhastigheten under de dagar då de sträckte på allvar var cirka 250 km/dag. Det mest extrema fallet var en av hannarna, som gjorde en rekordsnabb flyttning ner till sitt övervintringsområde i Guinea-Bissau. Han avverkade drygt 600 mil på högst 13 dagar, vilket gör en genomsnittlig daglig förflyttning på cirka 465 km! Då vi nu vet att fiskgjusarna förflyttar sig endast under dygnets ljusa timmar, innebär detta att han måste ha flugit med en medelhastighet av minst 40 km/h, vilket är en anmärknings-

värd fart jämfört med andra rovfåglar vars flyttning man studerat med satellitpejling. Vi har även lyckats följa fem fåglar på deras väg tillbaka till häckplatserna. Preliminära resultat visar att de flyger ungefär samma väg tillbaka. Skillnaden är att flyttningen går lite snabbare på våren än på hösten, de har mera bråttom att hinna till sina häckningsplatser.

Rekordmånga fjällgäss

REKORDMÅNGA FJÄLLGÄSS rastar nu, första september, runt Hudiksvall.

Redan i början av juli kom 13 fjällgäss tillbaka till Hudiksvall och Lillfjärden från sina häckningsplatser i fjälltrakterna. De hade endera misslyckats med sin häckning eller inte häckat alls detta år.

I slutet av augusti kom ytterligare fjällgäss och den 26/8 kunde hela 38 stycken räknas in när de låg och rastade i Tunasjön. Den tidigare högsta siffran slogs med över tio exemplar.

Roligt var att det var åtta juvenila, årsungar, bland de vuxna fåglarna och att så många av de observerade fåglarna inte var ringmärkta utan födda i frihet.

Totalt var 13 ringmärkta och resterande vuxna fåglar, 17 stycken, var omärkta.

Med de fåglar som passerade under våren och försommaren så har troligtvis 47 stycken (svårt att exakt avgöra eftersom alla fåglar inte är ringmärkta) fjällgäss passerat våra trakter under detta år.

Då den totala fjällgåspopulationen uppgår till 70-80 individer, så har ungefär hälften av fjällgässtammen rastat i Hudiksvallstrakten.

Rapport från ringmärkningen

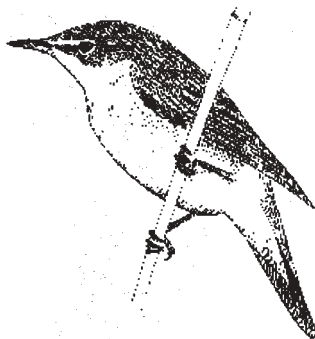
SOM VANLIGT STARTADE ÅRETS RINGMÄRKNING I slutet av maj, bortsett från den märkning som Kenneth bedriver hemma. Denna tid på året ringmärks bara boungar.

Den svartvita flugsnapparen var talrik i alla de hoklar som Seve Sundkvist tillverkat och satt ut. Över 300 ungar märktes.

Även havsfågelmärkningen gick bra trots det dåliga väder som var under större delen av juni och juli.

Märkningen av rovfåglar gick trögt på grund av den dåliga tillgången på gnagare. Inte en uggla kunde till exempel märkas.

Som vanligt startade märkningen på Reffelmansviken i början av augusti. Ganska snart förstod vi att vi inte skulle komma i närheten av fjolårets höga rekordsummor.

Nu i början av september kan vi summera augustis resultat, knappt hälften av förra årets antal.

Spännande kontroller

Den tredje augusti fångade vi en rörsångare som var märkt fem år tidigare på samma lokal. Den märktes den fjärde augusti 1995 som gammal fågel. Den cirka tio gram tunga fågeln har alltså gjort minst sex resor fram och tillbaka till Afrika söder om Sahara. En minst sagt anmärkningsvärd prestation.

I början av september gjordes nästa intressanta kontroll. Efter en ganska dålig morgon med bara drygt 40 märkta fåglar fångade vi en lövsångare som redan var ringmärkt. Det var Ville Fagerström som skulle plocka fågeln ur nätet. Han avläste ringen innan han plockat ut fågeln ur nätet. Helt lungt sa ha – det står Moskwa på ringen. Lövsångaren var alltså märkt någonstans i Ryssland, det blir mycket spännande att få uppgifter var i det stora landet som den lilla fågeln har märkts. Kan den komma rakt österifrån eller har den märkts i Kaliningrad-området och flyttat norrut i stället för söderut, eller kommer den norrifrån, kanske från Kolahalvön.

Halsmärkta sångsvanar i Ölsund

Karin Svensson

I SLUTET AV MARS OCH I BÖRJAN AV APRIL i år rastade ett hundratal sångsvanar i Ölsund, Forsa. Flera från fågelklubben var där för att se på de vackra fåglarna och det var en imponerande syn att stå vid Ölsundsbron och iakttå deras spel och lyssna till deras rop.

Lördagen den 25 mars var Lars-Göran Lindström, Mats Åberg och jag där och tittade på svanarna. Då var det cirka 70 stycken

där. Ganska snart upptäckte vi att två av svanarna hade breda blå plastringar runt sina halsar. På ringen fanns en kombination av siffror och bokstäver, totalt fyra tecken. Vi avläste med hjälp av tubkikare teckenkombinationerna till 6S40 och 2S83. Efter ett telefonsamtal till Mats Axbrink fick vi veta att halsmärkta sångsvanar ska rapporteras till en forskare i Danmark. Vi noterade alltså vilka

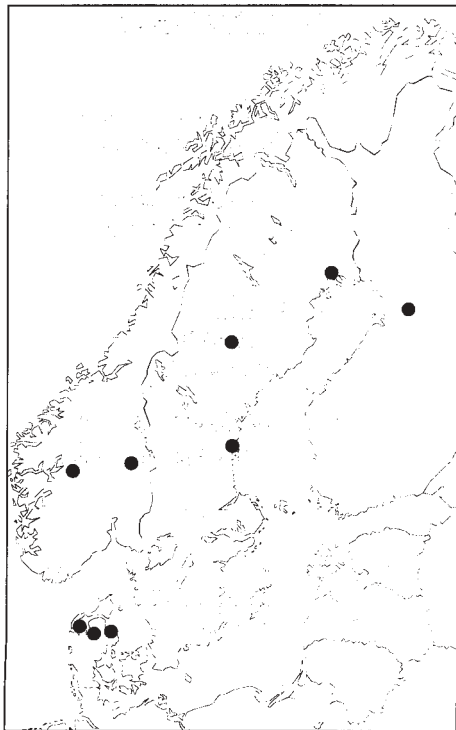
nummer fåglarna hade, rastplats samt hur många svanar det var i flocken, och skickade sedan uppgifterna vidare till Danmark.

Några månader senare fick jag svar på mitt brev. Där berättas att sångsvanar halsringmärks som en del av ett nordiskt-baltiskt forskningsprojekt som har till syfte att öka kunskaperna om sambandet mellan häckningsområden, rastplatser och övervintringsområden. Svanar har märkts med blått halsband på dansk-svenska övervintringslokaler och på finska häckningslokaler. Det finns också enstaka svanar som är märkta med gult halsband i Holland och Tyskland.

Med brevet följde också en lista över alla de upplysningar och rapporter som fanns om våra avlästa svanar. Båda fåglarna var hanar och märkta som dunungar i Finland. Den ena märktes 29/7 1996 i Vihijärvi (ca 100 km öster om Uleåborg) och den andra 19/8 1996 i Uurasjärvi (ca 50 km nordväst om Tammerfors). Sedan kunde man följa fågeln framåt i tiden genom att läsa i listan över de rapporter som kommit in. Svanen med nummer 2S83 hade varit i de flesta nordiska länder och rapportlistan såg ut så här:

960729	Vihijärvi, Puolanka, Finland
970105-0212	Kolindsund, Jylland, Danmark
970328-30	Dokkedal, Jylland, Danmark
971015	N Sunderbyn, Norrbotten, Sverige
971223	Lerbaek, Limfjorden, Danmark
980124	Limfjorden, Danmark
980205	Mariager fjord, Jylland, Danmark
980208-0314	Hadsund, Jylland, Danmark
981220	Dybvad å, Himmerland, Danmark
990323	Sørumsand, Akerhus fylke, Norge
990408	Seimsjøen, Hedmark fylke, Norge
990416	Bäsksele, Vilhelmina, Sverige
991120-1205	Hjarbaek fjord, Danmark
000325	Ölsund, Hälsingland, Sverige

Om man ser en halsmärkt sångsvan ska man läsa av numret och anteckna datum, rastplats,

habitattyp (åker/vatten) och om svanen sällskapar med andra och skicka in sin rapport till:

Bjarke Laubek
Danmarks Miljøundersøgelser
Afdeling for Flora og Faunaøkologi
Grenåvej 12, Kalø
8410 Rønde
DANMARK
e-post: laubek@post10.tele.dk

Som tack för att man bidragit med upplysningar får man en lista över de rapporter som finns om just den fågel man avläst.

TIPSTÄVLING

Fågelkunskap handlar inte bara om artbestämning, sträckfågelräkning, ringmärkning och dylikt.

Här kommer fjorton fågelfrågor av lite annan karaktär. Skriv ner Din tipsrad och skicka in den till:

Karin Svensson
Blockvägen 16 F
824 34 Hudiksvall

Senast den 15 december vill jag ha ditt svar. Den som har flest rätt vinner ett exemplar av Fågelguiden.

Fråga 1

Till Öland åker skådare från hela Sverige för att "kryssa". Kanske får de då också kryssa Ölands landskapsfågel som är

- 1 Sommargylling
- x Näktergal
- 2 Halsbandsflugsnappare

Fråga 2

Apropå landskapsfåglar, vilken är vår egen, det vill säga Hälsinglands, landskapsfågel?

- 1 Slaguggla
- x Berguv
- 2 Fiskgjuse

Fråga 3

Tobisgrisslan är en vanlig fågel längs Häl-singekusten, men vad betyder ordet grissla?

- 1 Spetsig näbb
- x Stenröse
- 2 Fiskare

Fråga 4

I barnboken "Örjan, den höjdrädda örnen" av Lars Klinting får örnen hjälp att flyga och komma över sin höjdrädsla av en annan fågel. Vilken fågel är det som hjälper Örjan?

- 1 Ladusvala
- x Kungsfågel
- 2 Rödhake

Fråga 5

För att Towern i London inte skall rasa, måste det enligt legenden alltid finnas en viss fågel där. Vilken?

- 1 Korp
- x Jaktfalk
- 2 Duva

Fråga 6

Vilken svensk författare har skrivit så här i en av sina böcker:

"Därutanför låg blanka havet, där labben höll till med sin rövarjakt i fejd med tärnor, måsar och trutar och där havsörnen syntes styra sin tunga, dova flykt för att möjligen gripa en liggande ådfågel"?

- 1 Selma Lagerlöf
- x Vilhelm Moberg
- 2 August Strindberg

Fråga 7

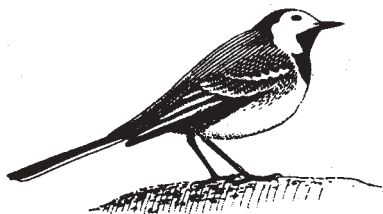
Varje år anordnar Posten en tävling där årets populäraste frimärke röstas fram. I fjol vann ett frimärke med fågelmotiv. Vilken fågel ses på "Årets frimärke" 1999?

- 1 Sparvuggla
- x Sidensvans
- 2 Pilgrimsfalk

Fråga 8

Fåglar förekommer flitigt i gammal folkmedicin. I Belgien ansågs en omelett av uvägg vara ett utmärkt botemedel mot

- 1 Barnlöshet
- x Sinnesförvirring
- 2 Alkoholism

Fråga 9

Allmogén i Hälsingland har bland annat kallat denna fågel för "lillget". Vilken fågel är det?

- 1 Domherre
- x Sädessärla
- 2 Svartmes

Fråga 10

I "Nils Holgerssons underbara resa genom Sverige" berättas om en föräldralös kungsörnsunge som räddas till livet av ledargåsen Akka. Hon flyger upp till örnböet med mat och föder upp ungen. Vad heter örnen i sagan?

- 1 Gorgo
- x Bataki
- 2 Vind-Ile

Fråga 11

Enligt gammal folktro ansågs denna fågel nattetid flyga in i stall och ladugårdar för att därinne suga mjölk ur getternas juver. Fågeln kallades därför också för "getmjölkaren". Vilken fågel är det?

- 1 Nattskärva
- x Morkulla
- 2 Storspov

Fråga 12

Eva Rydberg har sjungit om "Den närsynta bofinken Knut", men vem är det som har skrivit texten till visan?

- 1 Povel Ramel
- x Hasse Alfredsson
- 2 Hagge Geigert

Fråga 13

De nya euromynten har en gemensam framsida medan baksidan är olika för varje medlemsland. I Finland har euromyntet ett fågelmotiv. Vilken fågel avbildas?

- 1 Trana
- x Sångsvan
- 2 Ejder

Fråga 14

Skatan är en av våra vanligaste fåglar. Varifrån har den fått sitt namn?

- 1 Från sin påstådda tjuvaktighet. Gammalt tillbaka tyckte man att skatan sa "ska ta, ska ta, ska ta allt silver" när den skrattade
- x Från det gamla ordet skate som betyder topp eller spets
- 2 Från socknen Skatelöv i Småland där det i slutet av 1700-talet lär ha funnits ovanligt många skator

Maria och Seve i skårlagen. Foto: Karin Svensson.

En fågelresa i cirkel

Britt Nordling

EFTER ATT HA GÅTT I FÅGELCIRKEL hela året och lyssnat på skivor med fågellåten, samt studerat fåglar i böcker, var vi väldigt sugna på att studera fåglarna i verkligheten. Visserligen hade vi deltagit i tisdagsträffarna med fågelklubben, men vi ville se mer. Så vi bestämde oss för att avsluta vårens fågelcirkel med en resa till Hornborgasjön och Tåkern. De som hade möjlighet att delta blev till sist Karin Svensson, Seve Sundkvist, Kristina Sjöström, Krister Karlsson, Maria Dunder och jag (Britt Nordling).

Vi startade vår resa den 12 maj. Gruppen fördelades på två bilar. En bil startade tidigt på morgonen. Därför hann den gruppen med att besöka Paradissjön strax utanför Skövde. Där kunde de bland annat titta på smådopping på mycket nära håll. Jag och Maria som var tvungna att arbeta halva fredagen missade tyvärr detta. Vi missade också Elsa Anderssons konditori i Norberg, något som de andra pratade lyriskt om hela resan.

Vi hade vädergudarna med oss. Det blev en härlig resa med riktigt sommarväder och

vi fick förutom alla fåglar också njuta av blommande fruktträd och vackert landskap längs vägen..

Vår första gemensamma anhalt var vandrарhemmet i Falköping. Där lade vi upp rutten runt Hornborgasjön, så vi skulle hinna med många olika utsiktsplatser runt sjön.

Första kvällen besökte vi platsen för tran-dansen. Det var ju lite för sent på året för detta, så vi var ganska ensamma där, men massor av gäss, änder och vadare fanns där förutom de tranor som var kvar.

Dagen därpå blev den stora skådardagen. Vi besökte först huvudanläggningen med fågeltorn, utställning och servering. Vår förhoppning var att få se svarthalsad dopping där, och det fick vi mycket riktigt. Bland mycket annat fick vi höra rördrom och se svarttärna och snatterand. Alldeles vid spången ut mot fågeltornet såg vi en sothöna som låg på ägg. Hon verkade helt oberörd över att folk passerade förbi henne på bara någon meters avstånd. Alla vi träffade i fågeltornet var trevliga och hjälpsamma. Man delade med sig av upptäckterna och diskuterade vad man såg. När vi spanat tillräckligt från tornet gick vi en stig vid sidan av sjön och där hade Karin turen att se en rördrom som flög upp för ett ögonblick. Så småningom fortsatte vi med bil till andra sidan av sjön där vi spanade in en strastsångare som sjöng ljudligt.

Sent på eftermiddagen åkte vi mot Örnberg för nästa övernattninɡ. Det gällde att ha nära till Tåkern på morgonen. Vi hade hoppats på att få se många rariteter där, men det visade sig vara ganska svårskådat. Trots att vi plöjde oss fram i vassen fick vi inte se någon stjärtmes. När det gällde pungen fick vi i alla fall se ett bo, alltid något. Den största behållningen därifrån var nog en spelande

enkelbeckasin som visade upp sig och ett stort antal brushanar på nära håll.

Så var det dags för hemfärd. Då fick vi reda på att en stor sensation setts nästan efter vägen hem. Vi kunde inte motstå frestelsen utan åkte efter fågelsvararens vägbeskrivning för att möjligtvis få se en mindre gulbena. Det blev en upplevelse. Mitt ute i ödemarken vid ett fågeltorn stod bilarna nästan på varandra, och i fågeltornet hängde folk i klasar. Man fick ställa sig på kö. Först skåda från marken. Så småningom kunde man avancera upp i tornet våning för våning. När vi var högst upp tittade vi oss omkring för att se vilka fåglar man kunde se, och Maria väckte stor munterhet bland proffsskådarna då hon plötsligt utropade: "Oh, titta en drillsnäppa". Nåväl, den mindre gulbenan tror vi att vi såg, men ingen var riktigt säker eftersom den stod i motljus. Alla proffsen var i alla fall överens om att det var en "skum" vadare. Men även om det inte var den vi såg var vi nöjda med att ha fått uppleva effekten av ett raritetsalarm.

När vi summerade resan tyckte vi att vi fått se mycket. Vi var så nöjda att vi direkt beslutade oss för att fortsätta fågelcirkeln för att få åka på en ny resa nästa vår. En uppfattning som vi alla delade var att Hornborgasjön är definitivt värt en resa.

BLÅKRÅKAN SOM HÄCK- FÅGEL PÅ FÅRÖN

I detta nummer av Nattvakan inleds en serie med artiklar från gamla nummer av Vår Fågelvärld. Det kan ju vara intressant att få veta hur det stod till med fågelfaunan för cirka 60 år sedan. Vissa arter som då häckade i Sverige gör inte det längre och fåglar som nu är ganska vanliga var då ovanliga som till exempel rosenfinken. Första artikeln är hämtad ur den första årgången av Vår Fågelvärld som kom ut 1942. Den handlar om blåkråkan som sedan många år är försvunnen som häckfågel i Sverige. Artikeln är skriven av Haldur Wigsten.

FÅRÖN ÄR JU ÖVERRASKNINGARNAS Ö, då det gäller ornitologiska sällsyntheter. Man kan där bli ställd inför de mest oväntade upptäckter, även om dessa i de flesta fall hänför sig till genomflyttare eller fåglar, som tillfälligt förrirat sig dit. I ett fall har det dock rört sig om häckning av en så fåtaligt iakttagen art som rosenfinken. Och nu tillkommer fortlöpande häckning av den färgskimrande blåkråkan. Det är av ej ringa intresse att man nu påträffat den så långt åt norr som å Gotlands nordligaste förlängning och att den här kan finna sig tillrätta i den karga barrskogsvegetationen. Ty det är just i öns barrskogsområde som den uppträder och då närmast i dess kargaste del. Där lövskogen är dominerande har den aldrig iakttagits.

Den under julveckan 1931 rådande orkanen gick särskilt hårt fram över Fårö och ödelade därvid stora delar av öns skogar, sär-

skilt i den sydvästra delen av ön. Denna skog blev visserligen delvis tillvaratagen, men det återstod dock rikligt med vindfällan, torra toppar och uppvälta stubbar. Någon nämnvärd röjning har under åren icke företagits, nya träd, som efter stormen stodo kvar, gå förgångelsen till mötes och i allt detta frodas givetvis ett insektsliv, som hela sommaren ger mer än rikligt dukat bord åt skogens alla bevingade insektsätare. Skogsduvor, spillkråkor och svartmesar finna även i den uråldriga, övermogna skogen lämpliga bohål och kunna därför sommaren igenom föra en draglig tillvaro.

Första gången jag upptäckte blåkråkan var 1936, då under augusti månad 6-7 fåglar ströko omkring i skogen ovanför och över slätten nedanför min bostad vid norra gattet. Det var de granna fjädrarna och den lustiga, lekande flykten som då väckte min uppmärksamhet. Fåglarna voro kvar ett par veckors tid, men min kännedom om dem var allt för ringa för att bedöma om det var gamla eller unga jag hade att göra med. Nu efteråt förefaller det mig ha varit en familj.

Året därpå återknöts bekanskapen, då ett par under våren och försommaren iakttogs på södra sidan av vägskälet ovanför Landsnäsa gårdar. Paret försvann dock fram på sommaren. År 1938 iakttogs under juni månad endast en fågel, som mestadels uppehöll sig norr om samma vägskäl, således mellan Landsnäsa och Marpis gårdar. Båda åren kunde ingen häckning konstateras, men med senare erfarenhet i minne tyder detta, att jag endast såg en fågel, på att häckning möjligen förelåg.

Året därpå, 1939, sökte jag mina fåglar till en början länge förgäves. Och först då jag i mitten av juni, genom befolkningens prat om att vackra fåglar blivit uppmärksammade på

ett område upp mot Ödehoburga, kröntes mitt sökande med framgång. Även denna gång såg jag till en början endast en fågel, men den 29 och 30 juni såg jag båda dagarna och samtidigt två fåglar i närheten av samma plats. Denna var belägen på en från Ödehoburga mot Landsnäs vägen löpande litorinavall, i ett bestånd av särskilt höga gamla träd, rikligt bemängda med spillkräke- och andra hackspettshål. Omedelbart norr om denna vall utbredde sig en liten buskbevuxen slätt. Detta år hade jag tyvärr ej tillfälle att följa fåglarna närmare, men när jag den 14 juli återkom från en resa, hade jag nöjet att uppmärksamma mitt resesällskap—däribland veterinär Axel Axelsson—på ett par nyss flygga fåglar, som höllo till i skogskanten omedelbart utanför min bostad. Om dessa kommit från paret låter sig ej med säkerhet avgöra, men troligen var detta fallet, då undersökningar där gävo negativt resultat. Avståndet är icke mer än två kilometer och det verkar helt naturligt att de äldre med sin avkomma sökt sig ner mot det mer givande näringsfält, som stormfallet erbjöd. Mer än två ungfåglar syntes icke detta år, men det första beviset fanns, att häckning verkligen kommit till stånd.

År 1940 såg jag åter under juni endast en blåkråka och då i samma skogsområde som första året, 1936. Sedan gjordes ingen observation förr än den 5 augusti då sju eller åtta fåglar ströko omkring i skogskanten i samma område.

År 1941 kom jag i första kontakt med blåkråkan den 18 juni å samma plats som föregående år. Det var ett särskilt trädbestånd som var ett omtyckt tillhåll. Det var dock sällan som man såg mer än en fågel. Någon enstaka gång två. Och ju längre tiden skred fram, ju svårare blevo de att upptäcka. Var man riktigt uppmärksam kunde man få se dem som små lysande färgklickar mellan träden, men det var också allt. Överraskade man någon fågel sittande, visade sig den alltid mycket orolig. Den satt då med upprest kropp och vred huvudet åt alla håll. Förövrigt syntes de sittande mycket korta stunder och det var endast i en särskild torrall utanför skogsbrynet, man kunde få betrakta någon i kikare en längre stund. Det syntes som om de valt just detta träd till utkikspost. Omgivningen upptog sju hålträd men det var omöjligt att avgöra om något särskilt var eftersökt. Den 29 juli syntes för första gången tre flygga ungar i sällskap med två äldre, som jagade varandra i skogskanten ovanför och på slätten nedanför lotsstationen. De läto ofta höra sitt läte "kna-kna-kna" eller "raak-raak-raak", ungarnas läte högre i tonen och skrikigare än de äldres. Efter vad jag senare erfor ha de gamla och även ungarna ett annat läte, när de vilja underrätta om någon fara, sålede ett varningsrop. Detta synes mig mycket svårt att beskriva men det låter närmast som ett avbrutet skrik. Samtidigt som dessa fem fåglar syntes i skogskanten hördes även läten av ett par längre in i skogen, varför denna kull troligen innehöll ytterligare

ett par ungar. Detta blev också senare be-
styrkt den tredje augusti då fem ungfåglar
voro synliga samtidigt. För det mesta syntes
dock 1-2 ungfåglar i sällskap och i de flesta
fall då åtföljda av någon äldre fågel, men
man kunde också iakttaga ungfåglar som
strövade omkring på egen hand, viket oftare
blev fallet ju mer de växte till.

Det visade sig ganska lätt att skilja ung-
fåglarna från de äldre och gav man bara akt
på huru de satte sig i trädet, kunde de lätt
skiljas även på rätt långt håll. De äldre intogo
alltid en mera reslig hållning, under det de
ideligen vred huvudet hit och dit, då ung-
fåglarna däremot sutto mera vågrätt och
höllo sig mera stilla. De äldre valde alltid sitt-
plats med fri utsikt, då däremot ungarna ofta
slogo sig ned inne bland grenar och kvistar.
Förutom det att färgen är mattare å ung-
fåglarna, ha dessa då de först blir flygga det
bruna på ryggen mycket bemängt med grått.
Dessutom bär nacken (som det förefaller)
överst en brunaktig halvmånformig båge,
som undan för undan drar sig ner mot ryg-
gen, där den slutligen försvinner mot det
bruna, som ännu bär en gråaktig färgton.
Efter ett par veckor har emellertid nacken
intagit en mera grönbrun färgton, som undan
för undan ljusnar i överensstämmelse med de
äldres blågröna nyans. Om ungfågeln under
hösten fullt övergår till de äldres klara färg
har jag emellertid inte haft tillfälle konstata-
tera.

Den tofte augusti uppträdde en ny kull
nyss flygga ungar. Min son kom då in och
omtalade, att det satt ett par blåkråkor i en
buske strax utanför, och efter gammal vana
tog jag tubkikaren för att betrakta dem när-
mare. Det befanns då att den ena var en nyss
flygg unge som matades av en äldre fågel.
Båda sutto i en liten torr enbuske och den

äldre gjorde då och då en akrobatisk sväng,
varvid den alltid fick något till den gapande
ungens näbb. Dessa matningsprocedurer
iakttogos sedan under en hel veckas tid.
Hade en unge slagit sig ned och det kom
någon äldre i närheten, riktigt tiggde ungen
om mat, förövrigt på alldeles samma sätt som
trutungar går tillväga. Kroppen och halsen
sättes i en knyckig svängningsrörelse, näbben
sträckes fram mot den äldre och det hela
verkar som om fågeln med en knyck sökte
svälja något riktigt svårsväljbart föremål.
Rörelsen upprepades ideligen så det ser ut
som om ungen rent av svalde i det oändliga.

Det tycktes som om blåkråkorna fatta en
viss förkärlek för slätten och grusbackarna
utanför skogskanten där lotsbyggnaden är
belägen. Varje dag kunde fåglarna iakttagas
under en längre tid. De visade icke heller den
skygghet som förmärks under häckningen.
Även de gamla kunde man komma ganska
nära och det var många gånger först på några

meters avstånd de förflyttade sig. Huru många ungar denna senare kull innehöll kunde ej exakt bestämmas, men troligen var det tre, då detta en enda gång iaktogs samtidigt. Flyttningen synes vara helt beroende av ungarnas tillväxt och flygfärdighet. Den första kullen försvann från trakten redan i halva augusti, då däremot den senare höll sig kvar till och med den 24.

År 1942 anlände blåkråkan till föregående häckningsterräng redan den 28 maj. Till en början kunde endast en fågel iakttagas, men den andra juni syntes två fåglar, den 23 tre fåglar och först den 13 juli fyra fåglar samtidigt. Jag hade iordninggjort flera gömslen som jag under morgontimmarna omväxlande begagnade. Det var dock långt ifrån alla morgnar jag lyckades få se de glänsande fåglarna. Jag kunde höra deras läten inne bland träden, ibland kommo de och satte sig i ett särskilt träd med ett spillkråkebo, här och där voro de inne i ett bohål, men att exakt bestämma var de tänkte välja sitt bo var omöjligt, då de till och med besökte de hål, som redan beboddes av skogsduvor. Det var emellertid två träd som visade sig mer tilldragande än de övriga, nämligen det förut nämnda med spillkråkeboet och ett längre ned i terrängen innehållande icke mindre än tre bohål. Ju mer tiden framskred, ju skygare syntes fåglarna, och fast jag passerade genom området flera gånger dagligen, måste jag vara mycket uppmärksam om jag skulle kunna uppfatta den allra minsta färgstrimma mellan träden. Och när så skedde hade den alltid något av de två träden som utgångspunkt. Spillkråkan försvann emellertid från sitt bo och jag var till en början benägen att skriva detta på blåkråkornas konto och att de hade tagit hennes hemvist i besittning. Så var dock ej fallet. Trädet utgjorde endast utkiks-

plats och i spillkråkeboet hade ett par skogsduvor längre fram slagit sig ner. Skogen i omgivningen undersöktes mycket noga, men några bohål utöver de förut kända kunde icke upptäckas och flitigt användande av gömslen gävo negativt resultat. Blåkråkan syntes ej gå att överlista.

Den 11 juli inträffade ett mycket häftigt regnväder, som höll i sig ända fram till den 14:de. Den 13 såg jag tillsammans med vännerna Arvid Olsson och Gösta Håkansson fyra blåkråkor samtidigt och den 18 ett par. Då sedan ingen fågel iaktogs på fem dagar, undersöktes alla bohål på en kilometers omkrets. En hel del voro bebodda av skogsduvor, andra obebodda. I en torrtall med tre bohål (för övrigt en av de förut omnämnda och av blåkråkorna särskilt frekventerade) befunnos de två övre bohålen vara bebodda av skogsduvor med tvenne ungar vardera,

medan det tredje innehöll trenne ägg, något mindre än duvägg. detta bo var övergivet, äggen smutsiga och skämda. Bohålet, som var 25-30 centimeter djupt, hade ingen bale utan äggen lågo direkt på en riklig bottensats av exkrementer från föregående års häckning. I de duvbon med ägg som samma dag undersöktes hade alla gamla exkrementer avlägsnats. Det var således tydligt att det övergivna boet inte kunde tillhöra någon annan fågel än blåkråkan. Två av äggen visade tydliga tecken till påbörjad ruvning, det tredje var mer ovisst. Måtten voro något varierande, ett var 36,26, ett 35,27 och ett 35,28 millimeter långt. Ägg i närbelägna skogsduvbon voro i genomsnitt ett par millimeter längre. Att boet övergivits får man inte förundra sig över, då det ihärdiga regnet piskat direkt in i boöppningen, som låg betydligt sämre till än vad fallet var med skogsduvornas bon. Medan skogsduvornas bon dagen för undersökningen voro torra (där till bidrog givetvis i hög grad de nästan flygga ungarna och den rena bottenytan) var botten av detta bohål ännu fuktig, ja, i viss grad sumpartad.

Samma dag undersökningen företogs sågs en ensam blåkråka komma ut från ett grunt spillkråkehål i en torrtall, men sedan voro fåglarna som försvunna från trakten. Jag blev därför glatt överraskad, då jag den 23 augusti på morgonen helt plötsligt stötte på en ensam äldre fågel i skogsbrynet och än mer överraskad blev jag då jag senare på dagen nere vid stationen påträffade en äldre, medförande tre nyss flygga ungar. Dessa tre ungfåglar kunde man sedan iakttaga dagligen, ibland tillsammans med en, ibland med två äldre, och de matningsprocedurer som iakttogos föregående år, upprepades nu på nytt. Den första september syntes fåglarna

för sista gången och det är troligt, att de då anträdde sin flyttning, fatsän ungarna ännu hade mycket kvar att vinna i flygfärdighet. Flykten var visserligen tämligen god men balansen var dålig, då de vid nedslag och val av sittplats hade ganska svårt att komma tillrätta. Men tiden var tydligen inne och då var ingenting annat att göra än att ge sig iväg.

Typiskt för blåkråkans uppträdande å Fårö synes vara, att den under häckningstiden kan hålla sig så pass dold, att det ibland går flera dagar utan att man ser en skymt av densamma, fast den vistas inom ett område som trafikeras flera gånger dagligen. Såsom nu detta senare par som kom fram med sina ungar. De måste faktiskt ha befunnit sig i terrängen några hundratal meter från min bostad. Men var hade de egentligen sitt bo, då alla bohål i närheten voro kända? Kan de ha varit i någon av de gamla fårladornas agtak, eller kan det möjligen ha varit under någon kullvält furustubbe eller jordkoka (Något sådant är ej helt uteslutet, då arten i södra Europa stundom häcka i murar, jordvallar, klippspringor, skatbon etc. Red.) Detta är frågor som ännu tarva sin lösning.

BILDER FRÅN RINGMÄRKNINGEN

Seve, Isak och Krister med en kattuggla. Foto: Mats Sundkvist

Gänget samlat en morgon på Reffelmansviken. Foto: Mats Sundkvist.

Grågäss vid Lillfjärden. Foto: Lars Göran Lindström.

Program

höst och vinter

Samling där inte annat anges är alltid vid Lillfjärdens utfodringsplats.

Innemöte 31/10

Plats: Lansen-komvux, Hudiksvall
Tid: 19.00

Vi startar höstens innemöten i slutet av oktober. Programmet kan variera beroende på vad som är aktuellt för tillfället.

Havsfågelskådning 11/11

Ansvarig: Bo Fagerström
Tid: 07.00

November kan vara en väldigt spännande tid att skåda fågel på. Kanske en tretåig mås eller en alkekung kan ses. Vem vet?

Rovfåglar

13/11

Plats: Lansen-komvux, Hudiksvall
Tid: 18.30

Fältbestämning, bildvisning med mera med Thomas Thiger från Söderhamn.

Innemöte

27/11

Plats: Lansen-komvux, Hudiksvall
Tid: 19.00

Denna kväll är temat fåglar på nätet. Vi surfar ut på internet och tittar på många av de sidor som innehåller fåglar.

Nyårsexkursion

1/1

Ansvarig: Mats Axbrink
Tid: 08.00

I år går vi tillbaka till det ursprungliga datumet för årets första exkursion, i fjol var det ju den andra januari av någon anledning. Man bör se omkring 35 arter årets första dag. Med den stora tillgången på rönnbär som finns i år bör det finnas god tillgång på bärande fåglar.

Innemöte

29/1

Plats: Lansen-komvux, Hudiksvall
Tid: 19.00

Innemöte

26/2

Plats: Lansen-komvux, Hudiksvall
Tid: 19.00

Vårens sista innemöte. Efter det så är det dags att ta sig ut i markerna och börja titta efter de anländande vårfåglarna.

Ugglexkursion

6/3

Ansvarig: Karin Svensson
Tid: 19.00

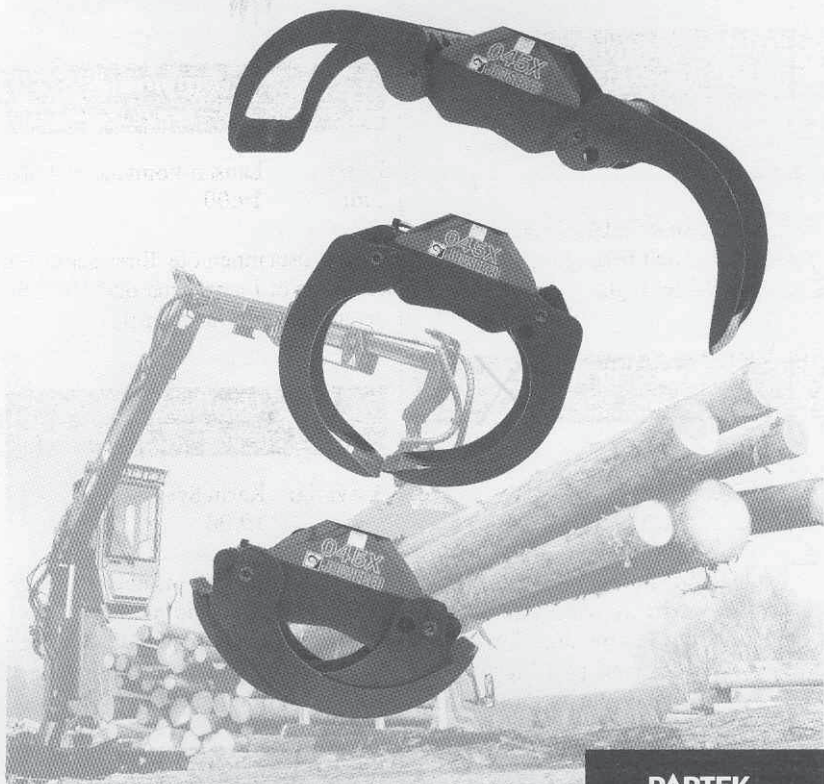
I flera år så har vårens ugglexkursion varit misslyckad på grund av den dåliga gnagar-tillgången och därmed dålig tillgång på ugglor. Men det gäller att inte ge sig. Kanske det blir ett bra uggleår i år?

Årsmöte

13/3

Preliminärt hålls fågelklubbens årsmöte den 13 mars i räddningstjänstens lokaler. Definitiv plats anges i nästa nummer av Nattvakan som beräknas utkomma i februari.

 JONSERED

PARTEK

